

que probat ex Gratiano, et ejus Glossa, ac Bonaventura; hi sunt enim omnes Patres, omnesque historici, quos Kemnitiis citat, quamvis Bonaventuræ locum præ festinatione non annotaverit.

Hic ego primum a Kemnitiis quaero, unde illam historiam de origine Pœnitentiæ hauserit: nullo enim teste hæc probata reliquit. Legerat, credo, tale aliquid in Calvino; id ei satis fuit, sed nobis non est satis, qui multa ipsius etiam Calvinii mendacia deprehendimus. Deinde, quid hoc ad questionem, de qua agimus? Esto enim, prima lapsorum reconciliationis, in publica Pœnitentia fuerit: cur ea Sacramentum esse non potuit? cur signa illa externa contritionis, et criminum confessio cum verbo Absolutionis, Sacramentum non fuerunt? Denique esto, non sit confessio juris divini, ut ex Glossa quadam, quam etiam Catholici reprehendunt, Kemnitiis probare nititur: cur ipsa Absolutio Sacramentum non erit, cum symbolum sit externum divinitus institutum; et gratiæ ac justificationis promissionem habeat; ut ipse etiam Kemnitiis confitetur?

Sapientius igitur Kemnitiis fecisset, si cum Apologia Confessionis Augustanæ, in cuius verba juraverat, Pœnitentiæ Sacramentum vere ac proprie dictum, adversus Calvinianos, non Catholicorum modo, sed etiam Lutheranorum iudicio, ac censura, hæreticos, defendisset.

CAPUT XII.

An Pœnitentiæ Sacramentum a Sacramento Baptismi diversum sit.

Hæretici, qui Sacramentum Pœnitentiæ de medio sustulerunt, ex hoc errore in alium prolapsi sunt: quia enim negandum esse non putabant, peccatores post Baptismum posse Deo reconciliari, neque reconciliationem istam sine Sacramento aliquo fieri credebant, id eis in mentem venit, ut dicerent, Baptismum ipsum dici posse atque esse Pœnitentiæ Sacramentum. Itaque lapsos post Baptismum, reconciliari dixerunt per Baptismum, memoria, non autem reipsa, repetitum.

Ex quo novo dogmate, tria quædam adversarii deduxerunt. Primo, non esse durius pactum, quod Deus cum peccatore fecit in reconciliatione post Baptismum, quam ante

Baptismum, sed esse æque facile, vel potius prorsus idem: et inde gravissime invehuntur in eos, qui dicunt Pœnitentiam esse tabulam naufragii, quasi non liceat ad ipsam navim Baptismi amplius redire. Secundo, non minus integre renovari hominem in reconciliatione post Baptismum, quam ante Baptismum: et sicut in regeneratione, quæ fit in Baptismo, dimittuntur omnia peccata quoad culpam et pœnam; similiter fieri volunt in reconciliatione, quæ fit post Baptismum. Tertio, non esse quaerendum post Baptismum, symbolum externum divinitus institutum, quo Christi merita applicentur, cum id satis commode præstet Baptismus, memoria (ut diximus) apprehensus, et repetitus.

Primus auctor hujus erroris, ut etiam aliorum ferme omnium, qui hoc tempore inter Lutheranos versantur, Lutherus fuit: sic enim scribit in lib. de *captiv. Babylon.* cap. de Baptismo: « Præbuit his opinionibus occasione verbum illud periculosum D. Hieronymi, sive male positum, sive male intellectum, quo Pœnitentiam appellat secundam tabulam post naufragium, quasi Baptismus non sit Pœnitentia. Hinc enim ubi in peccatum lapsi fuerint, de prima tabula seu navi desperantes, velut amissa, secundæ tantum incipiunt niti et fidere tabulæ, id est, Pœnitentiæ. » Et in eodem lib. prope extremo: « Pœnitentiæ Sacramentum, » inquit, « signo visibili, et divinitus instituto caret: et aliud non esse dixi, quam viam ac reditum ad Baptismum. » Hæc ille; in quibus verbis obiter observanda est mira Lutheri inconstantia. Nam in ejusdem libri principio disertis verbis scripsit, tria esse Sacramenta, Baptismum, Pœnitentiam, et Panem; seu potius unum Sacramentum, et tria signa Sacramentalia: quo loco signum Sacramentale apertissime in Pœnitentiæ Sacramento posuit distinctum a signo Baptismi, et Eucharistiæ. Sed in fine libelli, opinione mutata, vel potius oblitus eorum quæ paulo ante scripsit, æque aperte negat signum Sacramentale in Pœnitentiæ Sacramento distinctum a signo Baptismi.

Philippus Melancthon in *Locis editis* anno 1521. tit. de Pœnitentia, Lutherum secutus, scripsit signum Pœnitentiæ esse Baptismum. Idem habet Calvinus lib. IV. Instit. cap. 13. §. 4. ubi dicit a Baptismo pendere Clavium potestatem, et vim Baptismi ad omnia peccata totius vitæ se extendere, et ex

CAPUT XIII.

Probat veritas.

hujus rei ignoratione natum esse commentitium Pœnitentiæ Sacramentum. Et cap. 19. §. 17. reprehendit Hieronymi dictum de tabula naufragii: « Sed dictum, inquit, est Hieronymi. Cujuscumque sit, quin plane impium sit, excusari nequit, si ex eorum sensu exponitur: quasi vero per peccatum deleatur Baptismus, et non potius in memoriam revocandus sit peccatori, quoties de remissione peccatorum cogitat, ut illinc sese colligat, animumque recipiat, et fidem confirmet etc. » Et infra: « Aptissime, itaque dixeris, si Baptismum vocaveris Pœnitentiæ Sacramentum, cùm in confirmationem gratiæ, et fiduciæ sigillum, iis datus sit, qui Pœnitentiam meditantur. »

Martinus Kemnitiis in 2. par. Examini, pag. 929. 930. 931. et 932 fatetur quidem aliud esse Pœnitentiam, aliud Baptismum; et majorem lutam conscientiæ esse iis, qui converti debent a peccato post Baptismum commissum, quam in iis, qui convertuntur a peccato commissum ante Baptismum: tamen Lutherum et Calvinum secutus, reprehendit similitudinem de tabula naufragii, et foedus Baptismi vult esse perpetuum; ita ut vel in eo perseveremus, vel si forte peccatum admiserimus, ad illud revertamur. Reprehendit etiam Concilium Tridentinum, quod velit diversam esse rationem reconciliationis in Baptismo ab ea, quæ est in Pœnitentia; et hanc quidem multo difficiliorem ac duriorum esse, quam illam. Detorquet autem impudentissimis mendaciis Concilii sententiam ad eam intelligentiam, de qua nunquam Patres Concilii cogitarunt, vel potius quam disertis verbis anathemate damnarunt, nimirum, quod in Sacramento Pœnitentiæ non ditamur Christi satisfactione et merito, sed propriis nostris operibus; de quibus mendaciis supra diximus, quæ hoc loco dici potuissent.

Igitur adversus hunc novum errorem Tridentinum Concilium sess. 14. canon. 2. ita scripsit: « Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit. » Quæ veritas tribus argumentis confirmanda est: testimonio Scripturæ, traditione veterum, et ratione.

(1) Heb. VI. 4.

Quod attinet ad primum, habemus in primis exempla, vel potius typos et figuras Testamenti veteris. Extra controversiam est, Circumcisionem datam Judæis in figuram Sacramenti Baptismi: unde etiam Baptismus ab Apostolo Coloss. II. dicitur Circumcisio spiritualis, et non manufacta. Si quis autem diligenter evolvat Scripturam veterem, nusquam inveniet memoriam Circumcisionis præscribi tanquam remedium peccatorum post Circumcisionem perpetratorum; sed sacrificia, expiationes, confessionem peccatorum, ut ex cap. 4. 5. et 6. Levitici colligi potest. Eodem igitur modo in Testamento novo existimandum non est, Baptismi memoriam remedium esse ad ea peccata purganda institutum, quæ post Baptismum committuntur, sed sacrificium novi Testamenti, et expiationem per Confessionem, et Absolutionem.

Habemus deinde testimonium Apostoli Joannis in epist. I. cap. 1. ubi loquens idem Apostolus de remedio peccatorum, quæ baptizati in dies committunt, non ait: Si Baptismum ad memoriam revocaverimus; sed: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate.*

Habemus tertio B. Pauli Apostoli testimonium, in epist. ad Hebr. cap. VI. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum caeleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, et prolapsi sunt, rursus renovari ad Pœnitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsos Filium Dei, et ostentia habentes (1).* Hoc enim loco non negat Apostolus, posse lapsos post Baptismum Deo per Ecclesiam reconciliari, in falso Novatianos sensisse, etiam adversarii nostri concedunt. Quomodo enim Paulus negaret, lapsos post Baptismum reconciliari posse, qui Corinthios post Baptismum gravissimo scelere inquinatum, reconciliari permisit? Sed negat posse renovari per Baptismum: sic enim hunc locum intelligunt, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, et

alii in commentario hujus loci; et præterea Ambrosius lib. II. de Pœnitentia, cap. 2. ubi copiose hoc ostendit, Novatianos refellens. Idem etiam apertissime docet Augustinus in exposit. epist. ad Rom. inchoata, prope finem, ubi notat, eos qui post Baptismum labuntur, curari posse per Pœnitentiam, non autem renovari, quod est proprium Baptismi. Idem habet etiam auctor libri de vera et falsa Pœnitentia, cap. 3. qui liber habetur in IV. tomo operum S. Augustini.

Deinde circumstantiæ loci vix patiuntur aliter accipi verba Apostoli. Nam initio capituli monet Apostolus Hebræos, ut non respiciant iterum ad primordia Baptismi, et fidei, et ejus Pœnitentiæ, quæ Baptismum præcedit, estque veluti fundamentum ædificii spiritalis: « Quapropter, inquit, intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus jacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis, et fidei in Deum, Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, et judicii extremi. » De quibus Pauli verbis loquens Augustinus lib. de fide et operibus, cap. XI: « Hæc, inquit, omnia pertinere ad initia neophytorum, satis aperteque Scriptura testatur. » Reddit autem in sequentibus verbis Apostolus rationem, cur non oporteat respicere ad illa primordia, cum ait: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati etc.* ac si apertius diceret: Quia non contingit nisi semel, ea renovatio, quæ habetur per Baptismum. Describi vero Baptismum per illuminationem, dubitari non potest: inde enim omnes veteres, ac maxime Græci, baptizari illuminari dicunt, et Baptismum Sacramentum luminis appellant.

Cum ergo ex Apostolo habeamus, impossibile esse iterum renovari per eam Pœnitentiam, quæ cum Baptismo conjuncta est, necesse est omnino, aut negare cum Novatianis reconciliationem, aut cum Catholicis admittere novum Sacramentum a Baptismo distinctum, quod peccatorum remissio tribuatur. Neque dicere possunt adversarii, Paulum tantum velle, non debere iterum repeti actionem Baptismi: non enim Paulus de cæremonia, sed de ejus effectu, id est, de renovatione loquitur. Quare si Baptismi effectum iterum habere non possumus, certe alium ritum, aliud Sacramentum querere debemus.

Adde, quod cum in Scriptura legamus exempla eorum, qui post Baptismum lapsi sunt, ut Simonis, Actor. VIII. et Corinthi incestuosi, I Corinth. VI. nusquam tamen legimus eos remissos fuisse ad memoriam Baptismi. Et mirum sane esset, unicum remedium in tota vita esse Baptismi memoriam, et tamen in Scriptura nullam fieri hujus remedi mentionem.

Accedat nunc traditio veterum Patrum, qui quidem summo consensu docent id, quod adversarii in Concilio Tridentino, sess. 14. cap. 2. reprehendunt, quod videlicet non sine magnis fletibus, et laboribus ad eam integritatem reconciliationis pervenire possint, qui post Baptismum Pœnitentiam agunt, ad quam facili negotio per Baptismum ante pervenerant.

Tertullianus in lib. de Pœnitentia, vocat Pœnitentiam tabulam post naufragium, et secundam januam, quæ pulsantibus patebit, obstructa per peccatum janua indulgentiæ, et sera intinctionis. Item appellat post Baptismum secundam spem, et secundam subsidia: et ibidem ostendit, per multos labores perveniri ad remissionem post Baptismum, cum ante Baptismum facillimus sit aditus ad indulgentiam.

Clemens Alexandrinus apud Eusebium lib. 3. histor. cap. 17. alias 24. vocat Pœnitentiam Baptismum lacrymarum: atque ibidem significat, multis orationibus et jejuniis opus esse ad remissionem, quæ fit post Baptismum.

Cyprianus in serm. 3. qui est de lapsis, nihil aliud agit, quam, post Baptismum si quis labatur in peccatum, ei necesse esse multis lacrymis et jejuniis culpam suam abluere: et lib. 3. epist. 15. et 16. graviter reprehendit eos, qui Absolutionem penitentibus dabant, antequam justam Pœnitentiam egissent. Similia habent Ambrosius in lib. ad Virginem lapsam, cap. 8. ubi comparat Pœnitentiam tabulæ naufragii. Item Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina, ubi distinguit Baptismum aque, qui facilis est, a Baptismo laborioso, et lacrymarum qui est eorum proprius qui Pœnitentiam agunt post Baptismum. Eadem habent, et eadem similitudine naufragii utuntur Pacianus epistol. 4. ad Sympronianum, et Hieronymus in cap. 3. Isaiæ, et in epist. ad Demetriadem, et in altera ad Sabinianum.

Epiphanius heresi 59. quæ est Catharorum, scribit, eos qui post Baptismum in pec-

cata labuntur, non posse amplius ad Baptismum confugere, sed aliud remedium esse querendum, videlicet Pœnitentiam.

Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium: « Si infans, inquit, post Baptismum propria incipiat habere peccata; illa non regeneratione auferuntur, sed alia curatione sanantur. » Et lib. II. de adulterinis conjugis, cap. 16: « Si a Catechumeno factum est homicidium, Baptismate abluatur; si a baptizato, Pœnitentia et reconciliatione sanatur. » Et hom. 50. ex lib. I. homiliarum, distinguit tres Pœnitentiæ actiones: unam quæ agitur ante Baptismum: alteram quotidianam atque perpetuam pro peccatis venialibus, pro quibus assidue dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*: tertiam pro lethalibus peccatis, quæ post Baptismum committuntur; ac de tertia ista sic loquitur, cap. 9: « In hac Pœnitentia majorem in se quisque severitatem exercere debet, ut a seipso judicatus, non judicetur a Deo. »

Chrysostomus lib. III. de Sacerdotio, et Cyrillus lib. XII. in Joannem, cap. 56. aperte distinguunt modum peccata remittendi per Baptismum, et per alia Sacramenta; quod certe non facerent, si Baptismo peccata omnia præterita, et futura dimitterentur.

Theodoretus in Epitome divinorum decretorum, cap. de Pœnitentia, scribit, vulnera quæ post Baptismum accipiuntur, curabilia quidem esse, sed non, ut olim, facili negotio per lavacrum regenerationis, sed per multas lacrymas, et opera laboriosa.

Denique Joannes Damascenus, ut recentiores omittam, lib. IV. de Fide, cap. 10. repetit Nazianzeni sententiam de distinctione Baptismatis aque a Baptismate laborioso, et lacrymarum. Vere igitur Sacramentum Pœnitentiæ Baptismus quidam est, sed Baptismus, ut Patres omnes testantur, laboris, et lacrymarum.

Accedant postremo etiam rationes. Primum, nulla ratio patitur, ut eadem facilitate Deus ignoscat iis, qui ignorantes, et qui scientes peccaverunt. Vera est enim Domini sententia: *Ille servus, qui cognovit voluntatem Domini sui, et non præparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Lucæ XII (1). Cui sententiæ congruit, quod de se Apostolus ait: *Miseri cordiam Dei consecutus sum, quia igno-*

rans feci, in incredulitate. I Timoth. I (2). At si vera esset adversariorum opinio, non eadem; sed, quod longe absurdius est, majori facilitate ad veniam pervenirent, qui scienter post fidem, et Baptismum, quam qui ignoranter in incredulitate peccasset: facilius enim est Baptismum olim acceptum ad memoriam revocare, quam reipsa iterum baptizari. Hoc autem est, quod adversarii volunt, peccata ante Baptismum admissa, per Baptismum reipsa susceptum; contracta autem post Baptismum, per Baptismum quidem, sed memoria et cogitatione repetitum deleri. Quod si hæc absurda sunt, ut revera esse nemo sanæ mentis inficiari potest, illud efficitur, diversum esse pactum Baptismi a federe reconciliationis post Baptismum; proinde diversum etiam Sacramentum.

Secundo, ritus Baptismi et Pœnitentiæ diversam habent materiam, et formam: diversa igitur Sacramenta existimanda sunt. Quod atinet ad materiam infra suo loco probandum erit, materiam Sacramenti Pœnitentiæ esse ipsius penitentis actionem cum Baptismi materia, aque aspersionem esse; nemo negat; Baptismi formam admittunt omnes illis verbis Dominicis contineri: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Ad eam reconciliationem, quæ fit post Baptismum, nemo dicit: *Ego te baptizo*, sed, *Ego te absolvo*, quam Absolutionem etiam privatam, agnoscunt, et ex verbo Dei recte doceri fatentur, Kemnitius, et Calvinus, ut supra ostendimus.

Sed ad hoc argumentum respondet Calvinus lib. IV. Instit. cap. 15. §. 4. potestatem Clavium, quæ exercetur in Absolutione, non posse a Baptismate separari: non enim potestatem Clavium exerceri sine prædicatione Evangelii, qua annuntiamus impios munda Christi sanguine. Signum autem ac testimonium lavacri illius, non esse aliud, nisi Baptismum: ita signum utriusque verbi, id est, tam illius, *te baptizo*, quam hujus, *te absolvo*, unum atque idem, non aliud et aliud esse.

At facilis est hujus responsionis confutatio. Nam quidquid sit de signo materiali, certe verbum aliud esse in Baptismo, aliud in reconciliatione penitentium, Calvinus negare non potuit. Cum autem verbum potissima Sacramenti pars sit, necessario efficitur, ut Sacramenta diversa sint, Baptismus, et

(1) Luc XII, 47. — (2) I Timoth. I.

penitentium reconciliatio, quæ verbis diversis constat. Quid? quod verba diversa, diversa etiam signa materialia exigunt. Nam signum materiale est quasi visibile verbum, et illud idem sensibus offerre debet, quod offert verbum: neque id adversarii negant. Porro verbum, Baptizo, quod lavacrum sonat, recte adjunctum habet ritum Baptismi per aquam: idem enim oculis offert actio lavandi, quod auribus verbum baptizandi. At verbo Absolve, quod a vinculis solvendis, non a sordibus abluendis ducitur, non congruit ritus ablutiois. Quare non potest esse signum externum reconciliationis penitentium Baptismus, cum eandem similitudinem continere atque exprimere debeant, verbum, et elementum. Et quamvis a virtute sanguinis Christi omnis nostra justificatio pendeat, tamen idem Christi sanguis, et lavacrum, et pretium et poculum etiam dicitur: et propterea per varia signa effectus ejus representari, et virtus applicari potest, per Baptismum ut lavacrum, per Absolutionem ut pretium, per Eucharistiam ut poculum. Et sicut Eucharistia non censetur ab adversariis idem Sacramentum cum Baptismo, ita nec debet ritus absolutionis cum Baptismi ritu confundi, licet omnia ista signa, ac testimonia sint sanguinis Christi pro nobis effusi, cuius virtute lavamur, solvimur, potamur. Ex quo argumentum Calvinii plane evacuat. Fatemur enim Christi sanguine nos justificari, sive cum baptizamur, sive cum reconciliamur, sive cum potamur, sed per diversa externa signa, atque adeo Sacramenta, vim sanguinis illius ita nobis applicari, ut modo mundari, modo solvi, modo potari, dicamur.

Tertio, ministri diversitas diversa Sacramenta esse testatur. Constat enim Baptismum ratum esse etiamsi a non Sacerdote tribuatur: nam Actor. viii. Philippus diaconus baptizavit; Actor. ix. Ananias, qui ne Diaconus quidem erat sed mere laicus, Apostolum Paulum baptizavit. Id enim contigit primo anno a passione Domini, quo tempore solum erant septem Diaconi ab Apostolis ordinati, e quorum numero Ananias non erat. Et Rufinus lib. 10. histor. cap. 14. scribit, Baptismum verum ac ratum habitum esse, quem Athanasius laicus, et puer, aliis quibusdam pueris aliquando contulerat. At reconciliationem Penitentium, ita propriam semper fuisse scimus Episcoporum, et Presbyterorum, ut si laicus id facere quavis necessitate præsumeret, irritam esse reconci-

liationem nemo ambigeret. De qua re suo loco disseretur.

Quarto, si Baptismus Sacramentum Penitentiae esset, ac per cogitationem et memoriam repetitus obsignaret, ut adversarii loquuntur, promissionem reconciliationis, quocumque tempore opus esset, illud efficeretur, non debere nisi adultos baptizari, ut ab Anabaptistis, quos Lutherani etiam et Calviniani reprehendunt, fieri videmus. Nam alioqui incertissima erit justificatio, quippe, quæ ab hominum testimonio pendeat: neque enim qui infantes baptizantur, cum postea adoleverint, baptizatos se fuisse recordari possunt, sed coguntur alienis verbis, non suis oculis credere. Quo pacto igitur ista coherent, ut Sacramenta percipi dicant, quo certi reddantur homines proprie justificationis, et tamen incertos eos esse cogant an Sacramentum perceperint, cum infantes baptizent?

Quinto, si Baptismus valet ad peccata, non solum præterita, sed etiam futura delenda; quæro, quo tempore futura peccata delet: an tunc, cum primum suscipitur, an postea, cum ad memoriam revocatur. Si enim cum primum suscipitur, omnia peccata etiam futura usque ad finem vitæ delet, incredibilis consequetur absurditas, ut vide licet peccata prius deleantur quam fiant, et homini baptizato nulla peccata etiam post Baptismum admitta, nocere queant, ac demum ut omnes baptizati, ac proinde omnes tum Catholici tum Hæretici, modo Baptismum susceperint, necessario salvari debeant: verum enim esse Baptismum, et salutarem, quem infantes apud nos suscipiunt, Lutherani et Calviniani non negant.

Quod si forte dixerint, peccata post Baptismum commissa non esse, antequam fiant, deleta, sed tunc demum purgari, cum per fidem et Penitentiam ad signum, et fedus Baptismi animo et cogitatione reditur: duplex absurditas consequetur. Nam et incerta erit justificatio, ut paulo ante dicebamus, cum ab hominum testimonio pendeat: et eadem ratione tollitur Eucharistiae frequentatio, cum ita sufficere possit memoria spiritualis cibi aliquando gustati, quemadmodum memoria sufficit lavari aliquando percepti. Vel si ridiculum est ita memoriam cibi ad saturitatem prodesse, ut cibus ipse prodest: cur non sit etiam ridiculum, ita memoriam lavacri ad maculas eluendas conferre, ut lotio ipsa confert?

CAPUT XIV.

Soleantur objectiones.

Sed jam argumenta adversariorum diluenda sunt. Et quoniam in libro de Baptismo, cap. 18. solvimus argumenta Lutheri, Kemniti, et Calvinii, quæ ipsi attulerant in disputationibus de Baptismo, nunc ea solum argumenta dissolvenda restant, quæ Calvinus addidit lib. iv. Instit. cap. 19. §. 47. ubi de Sacramento Penitentiae proprie disputat. Sic igitur ille argumentatur: Baptismus per peccatum non deletur; igitur tota vita utilis esse poterit, si ad memoriam revocetur, quoties peccator de remissione cogitat: « Quasi vero, inquit, per peccata deletur Baptismus, et non potius in memoriam revocandus sit peccatori, quoties de peccati remissione cogitat, ut illinc sese colligat, animumque recipiat, et fidem confirmet etc. »

Respondeo: Multa sunt in Baptismo: Primum, actio ipsa ablutiois, quæ proprie cum verbo Sacramentum facit: atque hæc non permanet, sed dum efficitur, transit, ut notum est. Deinde, gratia regenerationis, et renovationis, quæ per Baptismum acquiritur: hæc vero manet in anima, donec per lethale peccatum ejiciatur. Qui enim post Baptismum peccant, desinunt esse filii Dei, et hæredes regni, atque ad membra diaboli, et gehennam pertinere incipiunt: id quod in Scripturis apertissimum est. Tertio, character quidam spiritualis; et hic quidem semper manet, neque per ullum peccatum aboleri potest, et ratione ejus, Baptismus repeti nequit. Sed neque Calvinus characterem istum admittit, neque est character signum visibile atque externum, ut verbo adjunctum, proprie Sacramentum efficiat. Quare licet Baptismus in suo quodam effectu semper maneat: non tamen eam vim habet, ut per modum signi visibilis promissionem confirmare, atque, ut ipsi loquuntur, obsignare possit.

Dicent fortasse, ipsam Baptismi actionem visibilem atque externam semper manere, non quidem in se, sed in mente et cogitatione hominis baptizati. At id non sufficit ut

Sacramentum Baptismi manere dicatur: et si id sufficeret, certe etiam Eucharistiae manducatio semel parata, semper maneret; proinde frustra repeteretur.

Secundo, Calvinus ibidem S. Hieronymi testimonium adducit: « Quod, inquit, Hieronymus dure, et improprie dixit, Penitentia reparari Baptismum (a quo excidunt, qui excommunicari ab Ecclesia merentur) boni isti interpretes ad suam impietatem trahunt.

Respondeo, ipsa similitudo tabulæ naufragii, qua tot in locis S. Hieronymus utilis, satis aperte docet, toto celo, vel potius mari, aberrare Calvinum. Nam si Hieronymus significare vellet, Penitentia reparari Baptismum; non diceret, Penitentiam esse tabulam post naufragium, sed scapham, qua rediretur ad navim. Neque enim ejusmodi tabulas, qui in discrimine vitæ versantur, arripere solent, ut per eas ad navim redeant, quam fractam esse sciunt: sed ut quoquo modo, licet ægre, atque incommode ad litus enatare queant. Sic enim explicat S. Hieronymus similitudinem illam in epist. ad Sabinum: « Quod si, inquit, nec si Penitentiam vult agere, et fracto navigio, tabulam per quam salvari poterat, non retentat, cogor dicere, etc. »

Tertio, a testimonio Scripturæ, et veteris Ecclesiæ, argumentum ducit his verbis: « Aptissime dixeris, si Baptismum vocaveris Penitentiae Sacramentum, cum in confirmationem gratiæ, et fidei sigillum, iis datus sit, qui Penitentiam meditantur. Quod ne commentum esse nostrum putes, præterquam quod Scripturæ verbis conforme est, appareat in veteri Ecclesia fuisse per vulgatum instar certissimi axiomatis. Nam in libello de fide ad Petrum, qui Augustino inscribitur, Sacramentum fidei, et Penitentia dicitur. Et quid ad incerta confugimus? quasi vero apertius quidpiam requirendum sit, quam quod recitat Evangelista, Joannem prædicasse Baptismum Penitentiae in remissionem peccatorum. »

Respondeo: Penitentiam quamdam ante Baptismum necessariam esse, et rursus aliam ante reconciliationem, quæ post Baptismum datur, extra controversiam est. Nam de priore legimus, Act. ii. *Penitentiam agite, baptizetur unusquisque vestrum.* De posteriore, Act. viii. *Penitentiam age ab hac nequitia tua: alloquitur enim S. Petrus Simonem Magum jam baptizatum. Probandum itaque*

Calvino fuerat, Baptismum dari in sigillum fidei, iis qui Pœnitentiam meditantur post Baptismum; aut ejus Pœnitentiæ, quæ post Baptismum agitur, Sacramentum appellari: quod cum non fecerit, nihil omnino fecit. Nam in lib. de fide ad Petrum, cap. 30. Baptismus vocatur Sacramentum fidei, et Pœnitentiæ, non ejusdemque, sed ejus quæ ante Baptismum agi debet. Et in Evangelio Marci cap. 1. et Lucæ cap. 11. vocatur Baptismus Joannis, non autem Baptismus Christi, de quo agimus, Baptismus Pœnitentiæ: neque dicebatur Baptismus Pœnitentiæ in remissionem peccatorum, is quem Joannes prædicabat; quia pœnitentibus peccata remitteret, sed quia ad Pœnitentiam provocabat, quam Pœnitentiam qui agerent ut par erat, remissionem peccatorum obtinerent. Itaque Baptismus Joannis Pœnitentiam pariebat, Pœnitentia remissionem; Christi vero Baptismus non Pœnitentiam gignit, sed per Pœnitentiam preparatos a peccatis purgat, eosque renovat, et regenerat: et ideo in Scripturis Baptismus Joannis passim appellatur Baptismus Pœnitentiæ, quia ad pœnitentiam invitabat, Matthæi 3. Marc. 1. Luc. 3. Act. 13. et 19. Christi vero Baptismus non Pœnitentiæ Baptismus, sed lavacrum regenerationis et renovationis dicitur, Tit. 3. Ephes. v. Vide plura de hac re in lib. de Baptismo, cap. 23.

CAPUT XV.

De partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ.

Demonstravimus hactenus, Pœnitentiam Sacramentum esse vere, proprieque dictum, atque etiam a Sacramento Baptismi distinctum: nunc de partibus ejus disputare incipiemus.

Tribus partitionibus dividi solet Pœnitentiæ Sacramentum. Prima sumitur ab essentia, quæ duabus partibus constat, materia et forma, id est, actibus pœnitentis et absolute Sacramentis. Secunda a materia, quæ tres partes comprehendit, Contritionem, Confessionem, et Satisfactionem. Tertia a ritu, quæ est etiam trimembris: alia enim est Pœnitentiæ privata, alia publica, et hæc rursus aut solemnis, aut non solemnis. De his partitionibus nunc breviter, et generatim

dicemus: deinde in sequentibus libris seorsim de singulis partitionum membris de quibus controversiæ aliquæ agitari solent, disseremus.

Igitur de partibus essentialibus hujus Sacramenti, illud convenit inter omnes, Verbum absolutiois ad hujus Sacramenti essentiam pertinere: illud enim sine ullo dubio signum est, et causa remissionis peccatorum. Et quamquam Absolutio illis verbis, juxta usum Ecclesiæ, qui omnino servandus est, contineretur: *Absolve te a peccatis tuis*; tamen si in eandem sententiam alia verba adhiberentur, ut, *Remitto tibi peccata tua*, vel, *Remittuntur tibi peccata tua*, nihil de Sacramenti essentiali perfectione decederet. Neque vero quæstio esse potest de materia, quam dicunt remotam: constat enim peccata, sive hominem peccatorem, materiam esse Sacramenti hujus remotam, cum ac peccata delenda, sive ad hominem peccatorem curandum Absolutio a sacerdotibus impendatur. Sed neque peccatum neque peccator, talis materia dici potest, ex qua tanquam ex altera parte Sacramentum perficiatur: sed potius circa quam Sacramentum operatur; quemadmodum corporalis morbus, aut ægrotus, non est id ex quo medicamentum constat, sed in quod vim suam medicamentum exerat.

Quæstio igitur est, Utrum præter Absolutionem, aliquid aliud sit, quod ad Sacramenti hujus rationem, atque essentiam pertinere videatur. Quatuor autem sententiæ inveniuntur. Prima est, solam Absolutionem Sacramenti hujus essentiam constituere. Ita ex Catholicis Theologis Scotus docuit in 4. Sent. dist. 14. quæst. 4. et dist. 16. quæst. 1. et qui eum secuti sunt, Gulielmus Okam, Joannes Major, Jacobus Almayn, et si qui sunt alii. Ad quam sententiam accedunt etiam aliqui ex Hæreticis nostri sæculi, ut Illyricus in Apologia Confess. Antuerpiens. cap. 48. et Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 903.

Sed in duobus dissident Hæretici isti a Theologis supra citatis. Primum enim hæretici non agnoscunt Sacramentum Pœnitentiæ, nisi imperfectum, et improprie dictum, cum solo verbo, ut ipsi loquuntur, sine elemento constat: at Catholici illi integrum, et perfectum, ac proprie dictum Sacramentum esse volunt, licet in sola Absolutione essentia ejus consistat. Deinde Scotus, et qui eum sequuntur, et si negent Confessionem essen-

tialem partem esse sacramenti hujus, tamen non negant eam esse necessariam, et a Christo institutam, quod Illyricus et Kemnitius, et cæteri sectarii negant. Adde, quod Scotus, et cæteri Doctores Catholici, ante Concilia illa vixerunt, in quibus accuratius hæc omnia explicata sunt; quod si hoc tempore superessent, sine dubio Ecclesiæ definitioni ac sententiæ acquiescerent.

Alter sententia eorum est, qui præter verbum Absolutionis, ritum etiam quemdam visibilem a ministro adhiberi volunt, ut essentia Sacramenti hujus integre perficiatur, quoquam non satis explicant, quis sit ille ritus. Philippus Melancthon in Apologia Confess. Augustanæ art. 13. de usu et numero Sacramentorum, hujus sententiæ auctor est: scribit enim, Baptismum, Eucharistiam, et Absolutionem vera Sacramenta esse, quod habeant ritum cum promissione. Et ibidem, distinguit ritum a verbo: « Corda, inquit, simul per verbum, et ritum movet Deus: sicut autem verbum incurrit in aures, ut feriat corda ita ritus ipse incurrit in oculos, ut moveat corda. Et infra: Ritus oculis accipitur, et est quasi pictura verbi, idem significans quod verbum, quare idem est utriusque effectus. »

Tertia est eorum sententia, qui ex Baptismo, seu Baptismi recordatione, et verbo Absolutionis, Sacramentum Pœnitentiæ constituunt: de qua superiore capite disserimus.

Postrema sententia, eaque verissima est Sacramentum Pœnitentiæ duplici parte intrinseca atque essentiali constare, Absolutione sacerdotis tanquam forma, et actibus pœnitentis tanquam materia. Quæ sententia, et fuit olim multorum veterum Theologorum, S. Thomæ, Richardi, Durandi, et aliorum in 4. Sentent. dist. 14. et nunc est ferme omnium, qui de Pœnitentiæ Sacramento scribunt.

Sit igitur propositio prima: « Non nisi absurde dici potest, Pœnitentiæ Sacramentum ex Baptismo et Absolutione constare. » Hæc propositio satis capite superiore probata est, et certe sufficere deberet, quod nec Baptismus ante multos annos peractus, nec ejus recordatio, signa sensibilia dici possunt; cum ad Sacramenti essentiam id maxime requiratur, ut cum Sacramentum percipitur, corporale signum corporalibus sensibus obficiatur.

Secunda propositio: « Nullus est ritus a

ministro adhibitus, præter verbum Absolutionis, qui Sacramenti hujus materia recte dici possit. » Optarem Philippum clarius explicuisse quisnam sit ritus, qui in oculis pœnitentis incurrit, dum verbum Absolutionis, ejusdem pœnitentis aures ferit: minus enim in ejus sententia refellenda laboraremus. Verumtamen, nisi fallor, tres sunt ministri actiones duntaxat, de quibus aliqua ratione ambigi potest: quæ si omnes evidenter excludantur, evidenter etiam Philippi sententia refutata erit.

Primum igitur Minister dum pœnitentes reconciliat, eisdem manum imponere consuevit. Sed hic ritus etsi et in antiqua Ecclesia in usu fuit, et nunc etiam in plerisque locis adhibetur; ad essentiam tamen Sacramenti hujus non pertinet, ut S. Thomas docet in opusculo 22. de forma Absolutionis, ubi breviter refellit objectiones, quæ contra fieri poterant. Erit autem hoc multo etiam certius, si adversariorum doctrina locum habeat, siquidem ex verbo Dei non potest ullo modo demonstrari, manus impositionem in reconciliatione necessario esse adhibendam; nec solum testimonium, sed neque exemplum ullum hujus manus impositionis in sacris litteris invenitur: *Quorum remisistis peccata*, Dominus ait, *remittuntur eis*, Joan. xx. non autem addidit: Et quibus imposueritis manus. Neque ex verbis jam citatis colligitur, imponendas esse manus, quemadmodum sane colligitur confitenda esse peccata, ut suo loco ostendimus: quid enim prohibet, quominus peccata remittantur, etiamsi manus non imponantur? Neque Dominus, cum paralytico Matth. ix. et Magdalenæ Lucæ vii. dixit: *Remittuntur tibi peccata*, manus eis imposuisse legitur.

Quoda utem in Concilio IV. Carthaginensi, canone 78. dicitur, ut pœnitentes, qui ob vitæ periculum, viaticum Eucharistiæ accipiunt, non se existiment absolutos sine manus impositione si supervixerint, non reputet iis quæ diximus. Accepit enim Concilium manus impositionem pro ipsa Pœnitentiæ actione, in qua frequenter manus imponebantur: nam in eodem Concilio can. 80. præscribitur, ut singulis diebus jejuniorum, manus a sacerdote pœnitentibus imponantur. Itaque hæc est Concilii illius sententia; Qui ob vitæ periculum privafim a sacerdotibus absolvunt, nondum completa Pœnitentiæ publicæ actione, si supervixerint, redeant ad ordinem pœnitentium, et cum

illis manus impositionem suis temporibus percipiant; et nisi id fecerint, non se existiment absolutos a vinculo Excommunicationis, vel a pena temporalis, quae illis praescripta a Sacerdotibus fuerat. Nam quod a culpa absoluti fuerint dubitari non potest, cum viaticum Eucharistia perciperint, quod Ecclesia nunquam tribuit, nisi iis, quos a culpa lethali liberos credit.

Alter ritus, quo in reconciliatione poenitentium uti solent Catholici sacerdotes, est signum crucis super ipsum poenitentem manu sacerdotis expressum. Sed de hoc ritu nulla dubitatio esse potest; nam neque hoc signum adversarii ulla in re adhibere solent, et idem signum non esse de essentia Sacramenti Poenitentiae, ut neque etiam Eucharistiae, S. Thomas docet 3. par. quaest. 84. art. 4. cui nullus Catholicorum in hac re contra dicit.

Tertius ritus fingi posset, motus ille visibilis linguae, et labiorum, qui in verborum pronuntiatione exercetur: quam sententiam Lutheranorum quorundam esse audio. Et sane nihil aliud fingi posse videtur, si quo modo explicanda est opinio illa Philippi, distinguentis in pronuntiatione Absolutionis ritum, qui obijcitur oculis, a verbo, quod incurrit in aures. Sed absurda omnino, ac plane ridicula sententia est. Nam in primis commune est omni verbo corporali, ut non fiat sine motu linguae et labiorum, et tamen nemo hactenus in verbo, quo Baptismum, vel Eucharistiam conficimus, distinxit ritum a voce. Deinde motus linguae et labiorum nihil per se significat, sed solum est causa vocis, quae indicat animi conceptiones. Itaque si surdus quispiam videat hominem loquentem, non magis ex motu labiorum conjiciet quid a loquente significetur quam si eundem motum labiorum carneret in pectore. Non igitur fingi potest ritus ullus ex parte Ministri.

Tertia propositio: «Actio poenitentis quasi materia, et verbum Sacerdotis quasi forma, Sacramenti Poenitentiae rationem atque essentiam complent.» Non est hoc loco ex divinis litteris probandum, actionem poenitentis, Confessionem videlicet, et reliqua, quae ex parte ejus requiruntur, vel omnino necessaria esse, vel a Christo instituta: id enim infra suo loco tractabitur, ut supra diximus. Sed hoc posito, probandum est solum, actionem poenitentis ad Sacramenti essentiam pertinere ut materiam, ex qua, si

forma accedat, Sacramentum constituitur. Et quoniam illa hypothese facta, questio solum inter Catholicos est, probabitur sententia nostra ex testimoniis illis quae a Catholicis omnibus admittuntur.

Primum igitur Tridentinum Concilium, sess. 14. cap. 3. docet, formam Sacramenti Poenitentiae esse verba illa: *Ego te absolvo etc.* actus vero poenitentis esse quasi materiam: et paulo post addit, tam Absolutionem, quam actus poenitentis, ad integritatem Sacramenti pertinere. Quo decreto satis aperte Concilium docuisse videtur, non sola Absolutione integrum Sacramentum contineri: non enim distingui debuit forma a materia, si unica simplex actio Sacerdotis totum Sacramentum constituit. Et quomodo, queso, ad Sacramenti integritatem non minus requiritur actio poenitentis, quam absolutio sacerdotis, si sola Absolutio Sacramentum perficit?

Deinde Concilium Florentinum in instructione Armenorum, ipsam Poenitentiam vocat Sacramentum, et ejus partes materiales esse dicit actus poenitentis, formam autem verba Sacerdotis: *Ego te absolvo etc.* ad quem modum loquitur etiam Lucius Papa III. cap. Ad abolendam, de haereticis, ubi Sacramenta vocat, Baptismum, Confessionem peccatorum, et Matrimonium. At quomodo Confessio Sacramentum est, si ad essentiam Sacramenti nullo modo pertinet? Neque Scotus satis apte locutus videri debet, cum ait in 4. dist. 14. quaest. 4. «Poenitentia est absolutio poenitentis, facta certis verbis etc.» Poenitentia enim actio poenitentis est, non Sacerdotis; Absolutio autem sacerdotis, non poenitentis. Quis enim ita loquitur, ut dicat hominem agere Poenitentiam, dum absolvitur, et non potius dum plorat, confitetur, jejunit?

Idem praeterea Concilium omnia Sacramenta tribus perfici dicit, materia, forma et intentione Ministri: non igitur Sacramentum Poenitentiae sola forma Absolutionis et intentione constare potest.

Denique actio poenitentis signum est sensibile gratiae justificantis a Deo institutum, et ex ejusdem promissione concurret ad remissionem peccatorum: cur igitur pars quaedam Sacramenti non erit? Nam sensibile signum esse, in quaestione verti non potest cum num debeat Sacerdos absolvere, nisi quem ex signis sensibilibus poenitentem esse cognoscit: esse autem signum gratiae justi-

fecantis, manifeste colligitur ex eo, quod qui peccatum confitetur, et veniam a Deo petit, indicat se peccatum odisse, et ab eo jam, animo et voluntate recedere, ac proinde justificari, quod apertius significatur, et completur per Absolutionem. Porro hoc signum a Deo institutum esse, alibi, ut diximus, est probandum, neque a Scoto ejusque sectatoribus negatur. Denique ad remissionem peccatorum aliquo modo concurrere, testatur S. Joannes, qui in epist. 1. cap. 1. scribit: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, et justus, ut remittat nobis peccata, et emundet nos ab omni iniquitate* (1). Et quemadmodum vere dicimus aliquem justificari, quia absolvitur, sic etiam recte dicere possumus, aliquem justificari, quia peccata humiliter confitetur. Sed de hac re in sequenti capite plura dicimus.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones.

Nunc objectiones diluendae sunt, tum Kemnitii, tum etiam aliquorum Catholicorum. Kemnitius igitur in 2. par. Exam. pag. 935. refellere nititur Concilii Tridentini doctrinam de partibus essentialibus Sacramenti Poenitentiae, ac primo obijcit, antiquitati esse ignotam hanc disputationem, an in Poenitentia sit materia et forma sacramentalis.

Respondeo, nomina materiae et formae in Sacramentis, inventa sunt a posterioribus Doctoribus ad rem facilius explicandam: ideo nihil est mirum, si apud veteres non legantur. Nam saepe in Baptismo et Eucharistia, sancti Patres ita verbum ab elemento distinxerunt, ut unum formam, alteram materiam appellarent: et tamen non negat Kemnitius, aquam in Baptismo recte vocari materiam, et verbum formam. Satis igitur nobis esse debet, quod quemadmodum antiqui Patres in Baptismo, aquam, et invocationem Trinitatis adesse debere docuerunt: sic etiam in Poenitentia, actionem poenitentis, et reconciliationem Sacerdotis necessario adhibenda esse docuerint.

Secundo obijcit, ne inter scholasticos quidem de hac re quidquam constare, cum alii peccata velint esse materiam, alii peccatorem confitentem, alii actiones poenitentis,

alii actionem sacerdotis proferentis certis ritibus Absolutionem: «Sic etiam formam quidam ponunt, inquit, verba Absolutionis; quidam ipsos actus absolventis dicunt esse pro forma, etiamsi non fiant per limitata et determinata verba.»

Respondeo: Kemnitius semper est sui similis calumniator, et mendax. Nam in primis nulli sunt Catholicorum, qui materiam hujus Sacramenti fecerint actionem Sacerdotis, certo ritu pronuntiantis Absolutionem, si unum excipias Gropperum, aut quicumque fuit auctor Enchiridii Coloniensis, qui non satis caute interdum locutus videtur. Theologi enim aut volunt in sola Absolutione Sacramentum consistere; et ii non distinguunt materiam a forma: aut (quae est communis fere omnium sententia) materiam ex parte poenitentis, formam ex parte sacerdotis assignant. Porro, qui materiam esse dicunt peccata, aut peccatorem confitentem, aut ipsam Confessionem; non dissentiant inter se, ut Kemnitius cuperet, sed idem omnino sentientes, de re eadem diversa ratione loquuntur, non secus ac si alii dicerent in Baptismo materiam esse aquam, alii ablutionem, alii hominem, qui abluitur. Nam peccata dicuntur materia cum de materia remota agitur, ad quam tollendam Sacramentum institutum est. Qui peccata confitentur, materia dicitur, cum de materia circa quam, sive de subjecto in quod agit virtus sacramentalis, disputatio est. Actio denique poenitentis materia vocatur, cum de materia illa disseritur, ex qua Sacramentum adjuncta forma constituitur. Simile quid cernimus in corporum medicina (est enim Poenitentia medicina animorum) nam et morbus, et aegrotus, et aegroti deambulatio, materia medicinae recte dici possunt: siquidem morbus per medicinam tollitur; aegrotus per eandem curatur; deambulatio pars est medicamenti salutaris, et una cum pharmaco a medico propinato sanitatem restituit.

Quod attinet ad formam, non dissentiant inter se, qui certa verba Absolutionis formam esse dicunt, et qui contendunt nullam esse verba determinata, quibus Absolutio impendatur. Nam si de sono, et numero syllabarum agatur, nulla sunt verba determinata quae ad Sacramenti essentiam necessario requirantur: sive enim qui dixerit: «Absolvo te,» sive, «Remitto tibi peccata;» et sive

(1) I Joan. 1, 9.

id latine, sive græce, sive barbara aliqua lingua pronuntiaverit, semper efficitur Sacramentum. Si vero de sententia verborum sermo sit, nemo Catholicorum negat, verba esse determinata, atque ex divinis litteris deprompta. Quod idem cernimus in Baptismo: neque enim certus sonus aut numerus syllabarum in Scripturis determinatur, quo forma Baptismi pronuntiari debeat, sed solum sententia ejus formæ ex Evangelio colligi potest. Quare quemadmodum ex eo quod Dominus ait Matth. ult.: *Docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (1), colligit Ecclesia formam illam: «Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti», nec tamen censentur non vere baptizare, qui dicerent: Ego te ablavo seu tingo, sive aspergo etc. sic etiam ex eo quod idem Dominus ait Matth. 16. *Quodcumque solveris, erit solutum, et Joan. 20. Quorum remisistis peccata remittuntur eis* (2), colligit Ecclesia formam illam: «Ego te absolvo a peccatis tuis», nec tamen censentur non vere absolvere, qui aliis verbis eandem sententiam proferrent.

Tertio objicit, Sacramenta esse actiones Dei: proinde si opera humana, quales sunt actus penitentis, sint pars essentialis Sacramenti; humanis operibus divinitatem quamdam attribui, ut scilicet solum ipsorum juxta astra Dei exaltetur, sicut de regi babilonico Isaias loquitur.

Sed hoc jam solutum est supra cap. 6. in tertio mendacio Kemnitii, ubi breviter indicavimus, actiones penitentis non habere vim sacramentalem justificandi, nisi ut instrumenta sunt Dei, quemadmodum etiam verbum Sacerdotis, etiamsi actio quædam sit, ab hominis lingua et arteria, spirituque producta, tamen ut instrumentum Dei est, rem divinam, id est, gratiam justificationis efficit.

Quarto objicit, ante centum annos, tempore Gabriëlis, nihil certe de materia Sacramenti Penitentia in Ecclesia fuisse.

Respondeo, more suo dicit Kemnitius, sed non probat, nam Gabriel in 4, dist. 14. quæst. 2. art. 1. docet ex communi sententia, actiones penitentis esse pro materia hujus Sacramenti, et verba Sacerdotis pro forma, et citat Alexandrum, Thomam, et Richardum. Neque movere debet, quod non dicit, actionem penitentis esse materiam,

sed pro materia, quia idem dicit de materia omnium Sacramentorum dist. 3. quæst. 1. art. 1. In nullo enim Sacramento invenitur materia proprie dicta, si exacte loquamur de materia ad modum loquenti Philosophorum: et tamen in omni Sacramento invenitur res quædam, quæ instar materiae dici possit. Et eodem modo loquitur Concilium Florentinum in instruct. Armenor. cum dicit, Sacramenta tribus perfici, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et intentione Ministri. Ex quo etiam Concilio Florentinum, in quo disertis verbis explicatur materia, et formæ omnium Sacramentorum, anno Domini 1439. absolutum est: proinde ante annos centum et quadraginta, et ante Gabriëlis ætatem, jam erat in Ecclesia non solum indubitata, et certa doctrina de materia Sacramenti Penitentia, sed etiam diligentius quam unquam antea, explicata.

Quinto objicit verba Concilii Tridentini, quod non videtur ausum fuisse aperte scribere, actionem penitentis esse materiam Sacramenti hujus, sed scripsit esse materiam, vel quasi. Ex quo pulchre sibi videtur Kemnitius colligere, Penitentia Sacramentum esse Sacramentum, vel quasi; et effectum ejus esse remissionem peccatorum, vel quasi.

Respondeo: omitto quod Kemnitius non satis fideliter retulit verba Concilii, ut locum faceret argutiæ suæ: non enim Concilium posuit, esse materiam, vel quasi; sed simpliciter, esse quasi materiam, sess. 14. cap. 3. Omitto etiam, quod vox illa, Quasi, non semper extenuat rem, de qua agitur: alioqui Joan. 1. ubi dicitur Christus quasi unigenitus a Patre, liceret argumentari cum Kemnitio, ac dicere, Christum esse unigenitum, vel quasi. Sed his omissis, Concilium Tridentinum, ut etiam antea Florentinum, actiones penitentis maluerunt dicere, quasi materiam, quam absolute, materiam, non quod non sint vere et proprie talis materia, qualem Sacramenta requirunt; sed quod non sint res aliqua solida, permanentes, ac tractabiles, qualis in multis aliis Sacramentis cernitur.

Quod ut planius explicetur, animadverten-

dum est, duobus modis Sacramentorum materiam posse considerari. Uno modo, ut est pars quædam Sacramenti. Alio modo, ut cum materia rerum naturalium, unde nomen accepit, similitudinem habet. Et quidem priore modo nihil aliud requiritur ad Sacramenti materiam, nisi ut sit externum ac sensibile signum, quod per verbum perficiatur et quasi formetur; et hoc modo vere ac proprie actio penitentis est materia Sacramenti. Posteriore autem modo, nullius quidem Sacramenti, ut recte Gabriel affirmat, materia est proprie, ac simpliciter, sed metaphorice tantum materia: sed maxime tamen omnium, materia Sacramenti Penitentia distat a perfectione physica materia; cum, ut diximus, non sit aliquid solidum, et tractabile, sed actio quædam transiens. Quare quemadmodum aqua Baptismi, si cum materia physica comparetur, quasi materia dici potest: sic etiam actio penitentis, si cum aqua Baptismi conferatur, quasi materia recte dicitur, licet in ordine ad Sacramentum utraque vere et proprie, simpliciter et absolute materia sit.

Atque hæc quidem præcipua sunt Kemnitii argumenta: nam ad reliquas ejus calumnias supra respondimus, cum Hæreticorum mendacia refutarem. Nunc addemus illa argumenta, quibus utuntur, qui Scotum secuti, in sola Absolutione totam Sacramenti Penitentia rationem ponunt: actionem vero penitentis, non partem Sacramenti, sed dispositionem quamdam ad Sacramentum suscipiendum vocant.

Objiciunt igitur primo, Sacramentum esse debere signum ejus rei, quæ per Sacramentum efficitur: effectum autem Sacramenti hujus, id est, remissionem peccatorum, per Absolutionem pulchre significari, non autem per Confessionem, aut Contritionem, vel Satisfactionem.

Respondeo, remissionem peccatorum, ut supra diximus, non solum Absolutione, sed etiam Confessione significari. Nam ut Sacerdos absolvens significat se peccatum expellere, ita penitens confitens, significat se a peccato recedere.

Secundo objiciunt, id Sacramentum esse quod a Ministro confertur: in Sacramento autem Penitentia solum Absolutionem a Ministro conferri, non autem Confessionem, vel Contritionem. Et præterea esse inauditum in Ecclesia, ut qui Penitentiam agit, Minister Sacramenti Penitentia esse dica-

tur: proinde non esse actionem penitentis Sacramentum, aut partem Sacramenti.

Respondeo, Minister Sacramenti proprie dici, qui vel totum, vel potissimum Sacramenti partem conficit: si quis autem a Ministro illo jussus aliquid faciat, eum non proprie Ministrum, sed Ministri cooperatorem nominari. Atque hoc modo Sacerdos, qui formam Absolutionis pronuntiat, et a quo penitens interrogatur, examinatur, et in junctam satisfactionem accipit, proprie Minister Sacramenti dicitur: penitens autem licet aliquid faciat ad Sacramentum illud pertinens, non tamen Minister sed Ministri cooperatori dici debet, quia ipsius actio non est pars Sacramenti, nisi quatenus potestati Sacerdotali subijcitur, et a Sacerdote dirigatur, vel jubetur. Simile est in curatione morbi corporalis, si forte medicus jubeat ægrotum post sumptum pharmacum inambulare: tamen enim ægrotus id facit, quod ad partem medicamenti pertinet, tamen non propterea ipse sui medicus dicitur, sed is tantum, qui pharmacum præbuit et inambulationem jussit.

Objiciunt tertio, solam Absolutionem esse causam gratiæ, cum tota vis Sacramentalis in Clavibus resideat; Claves autem sacerdotis sint, non penitentis: proinde actionem penitentis partem Sacramenti esse non posse; non enim pars Sacramenti est, quæ ad Sacramenti effectum non concurrat.

Respondeo, primum negari posse consequentiam hujus argumenti. Nam quemadmodum homo corpore, et spiritu constat, et tamen solo spiritu intelligit: sic etiam facile fieri posset, ut Sacramentum aliquod duabus partibus constans, per alteram tantum operaretur. Et hanc solutionem sequuntur, qui vim Sacramentalem in sola absolutione constituent; quæ sententia fuit olim S. Thomæ, et S. Bonaventuræ, et aliorum quorundam veterum in 4. Sentent. dist. 18, et 22. et ex recentioribus Andræ Vegæ in Concilium Tridentinum lib. xiii. cap. 15. et Franciscei Ferrariensis in commentario cap. 72. lib. iv. contra Gentes.

Deinde potest etiam responderi, Absolutionem quidem esse potissimum causam justificationis, sed non solum: proinde negari posset, vim Sacramentalem in solis Clavibus residere, sed partim, et quidem præcipue in Clavibus, quarum vi Sacerdos absolvit, partim in actione penitentis, quatenus ea Deus utitur ut instrumento ad significandam, et

(1) Matth. XXVIII, 19. — (2) Matth. XVI, 19. — Joan. XX, 23.

efficiendam justificationem. Et hæc esse videtur sententia S. Thomæ 3. par. quæst. 86. art. 6. ubi revocavit quod scripserat in 4. Sentent. dist. 18. quæst. 1. art. 3. et dist. 22. quæst. 2. art. 1. Nos in II. lib. de Sacram. in genere, cap. 11. priorem sententiam secuti sumus; sed posteriorem non minus probabilem existimamus, licet ea paula difficilium defendi posse videatur.

CAPUT XVII.

De partibus materialibus Sacramenti Pœnitentiæ: Quæstio inter Catholicos.

Sequitur altera partitio Pœnitentiæ, qua pars ejus materialis rursus in partes tres, Contritionem, Confessionem, et Satisfactionem distribuitur. De qua partitione duæ sunt quæstiones: una inter Catholicos, altera cum Hæreticis:

Quæstio prior non est, an Contritio, Confessio, et Satisfactio sint necessariae, et omnino adhibendæ; sed, an sint omnes veræ partes Sacramenti. Fuit enim opinio Durandi in 4. dist. 16. quæst. 1. solam Confessionem partem esse materialem Sacramenti Pœnitentiæ: Contritionem autem esse dispositionem, et Satisfactionem fructum Pœnitentiæ.

Argumenta ejus præcipua duo sunt. Primum, quia quælibet veri Sacramenti pars debet esse sensibilis; Contritio autem non est sensibilis. Secundum, quia Sacramentum Pœnitentiæ non necessario exigit Satisfactionem in re, sed in voto dumtaxat: verum enim Sacramentum erit, si confitenti peccata sua, detur Absolutio, etiamsi is nunquam postea satisficiat.

At sententia Theologorum communis, in eadem distinct. 16. et S. Thomæ 3. par. quæst. 90. art. 2. et 3. non solam Confessionem, sed etiam Contritionem, et Satisfactionem, veras Sacramenti Pœnitentiæ partes materiales esse docet. Quæ sententia certissima est, neque jam amplius in dubium revocari potest, cum in Conciliis œcumenicis, Florentino et Tridentino disertis verbis legamus, actus pœnitentis, Contritionem, Confessionem, et Satisfactionem, esse quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ.

Neque iis repugnat, quod in Scripturis sanctis satisfactionis opera dicuntur fructus

Pœnitentiæ: nam aliud est loqui de virtute, aliud de Sacramento Pœnitentiæ. Virtus Pœnitentiæ non componitur ex partibus, cum sit habitus quidam simplex: proinde non sunt partes, sed actus ejus, Contritio, Confessio, et Satisfactio. Contritio quidem est actus ejus internus, Confessio et Satisfactio actus externi: et hoc modo Scripturæ loquuntur, cum opera externa fructus Pœnitentiæ vocant. Sacramentum vero Pœnitentiæ duabus partibus constat, ut diximus, materiali atque formali. Et ad materialem quidem pertinent tres illi Pœnitentiæ virtutis actus, qui sunt etiam ipsius pœnitentis actiones: ad formalem autem Absolutio Sacerdotis. Quia vero Contritio actio est interna, ut pars Sacramenti, quod est corporale ac sensibile, dici possit, signo aliquo externo prodi debet.

Et per hoc solvitur primum Durandi argumentum: non enim Contritionem, ut in corde sedem habet, sed ut per signa manifestetur, Sacramenti partem esse contendimus.

Dicit fortassis aliquis, sæpe accidere, ut Contritio non alio signo, quam ipsa peccatorum confessione prodatur: proinde tunc non distingui contritionem quatenus est pars Sacramenti sensibilis, a Confessione; ac per hoc duas tantum Sacramenti partes esse, Confessionem, et Satisfactionem, non autem tres. Respondeo, fieri quidem posse, ut iisdem verbis Contritio detegatur, et Confessio explicetur, verum tamen in illis verbis duo signa sensibilia contineri; et plane aliud esse, Contritionem verbo expressam, aliud, confessionem verbo explicatam. Nam si quis fateatur se furtum, adulterium, homicidium, et alia id genus multa commisisse, sed jactando, et gloriando, vel simpliciter colloquendo illa narret; ille quidem confitebitur peccata, sed Contritionem non prodat. Quare aliud est, peccata confiteri, ut alter intelligat quot, et qualia illa sint; aliud, cum dolore, ac detestatione confiteri, ut non solum peccatorum numerus, sed etiam peccatoris Contritio illa confessione aperiatur.

Ad alterum argumentum Durandi, facile est respondere. Nam sine Satisfactione, Sacramentum Pœnitentiæ esse potest, sed mancum ac mutilum: neque enim tres illæ partes, essentielles, sed integrales dicuntur: sine aliqua autem parte integrali res quidem esse potest, sed integra esse non potest. Illud admittimus, ex integralibus partibus quasdam esse principales, sine quibus essentia

rei nullo modo consisteret, quales sunt in homine caput, et cor; et tales in Sacramento Pœnitentiæ sunt Contritio, et Confessio: nam nisi signa doloris aliqua conspiciantur, et nisi manifestatio aliqua peccatorum præcedat, Absolutio a Sacerdote impendi non potest. Aliæ sunt partes integrales secundariæ, sine quibus rei essentia consistere, licet imperfecta et mutila, potest, quales sunt in homine, manus et pedes; et ejusmodi in Sacramento Pœnitentiæ videtur esse Satisfactio.

Sed objiciunt aliqui: Aut Satisfactio pars est Sacramenti, ut est in voto et proposito pœnitentis, aut ut reipsa exercetur. Si priore modo, non est res sensibilis; si posteriore, non est præsens cum perficitur Sacramentum. Siquidem accedente verbo Absolutionis ad Confessionis elementum, perficitur Sacramentum. Satisfactio vero post Absolutionem datam, atque acceptam peragitur.

Respondeo: utroque modo satisfactio pars est Sacramenti: incipit enim quodam modo, dum injungitur et acceptatur: et postea tempore suo completur. Et quamvis, ut est in voto, et proposito, non videatur esse sensibilis, tamen signis externis sensibilis redditur, dum verbo Sacerdotis indicitur, et verbo, aut nutu pœnitentis admittitur. Neque absurdum est, si post Absolutionem datam atque acceptam, Satisfactio compleatur: nam accedente verbo Absolutionis ad elementum Confessionis, Sacramentum perficitur quidem, quod atinet ad essentiam, sed non omnino integre, et perfecte, si partes integrales considerentur. Quemadmodum etiam dum in utero matris corpus humanum formatur, et corde, aliisque nonnullis partibus perfectis, conjungitur anima corpori, homo inde existit, etiamsi forte oculi, digiti, et aliæ quædam partes nondum perfectæ, atque distinctæ conspiciantur.

CAPUT XVIII.

De partibus Pœnitentiæ, sententiæ variæ Hæreticorum.

Alteræ quæstio jam cum Hæreticis tractanda est, quot sint partes Pœnitentiæ, sive quot sint actiones in homine pœnitente necessariæ, ut Absolutionem percipere, et cum

Deo in gratiam redire possit. Neque enim cum Hæreticis disputare necesse erit, an istæ omnes actiones sint materiales Sacramenti partes, cum illi (ut vidimus cap. 13.) nullam partem materialem agnoscant, nisi forte Baptismum, aut ritum quo Sacerdos verbum Absolutionis pronuntiat.

Igitur Catholici summo consensu tres assignant Pœnitentiæ partes, Contritionem, Confessionem, et Satisfactionem; neque de hac re ulla inter Catholicos controversia est. Nam ipse etiam Scotus, qui Pœnitentiæ Sacramentum in sola Absolutione, et Durandus, qui in Absolutione et Confessione constituit, disertis verbis docent, ad percipiendam in hoc Sacramento peccatorum remissionem, tria illa ex parte pœnitentis requiri.

Porro adversarii a communi, frequentato, tutissimoque hoc doctrinæ Ecclesiasticæ tramite aberrantes, in varias errorum vias abierunt. Tres præcipue sunt apud eos sententiæ.

Prima eorum, qui docent duas esse Pœnitentiæ partes, Contritionem, et Fidem. Ac per Contritionem quidem intelligunt terrores conscientie ex minis legis inaccessos: per Fidem autem, fiduciam quamdam certam remissionis peccatorum ex Evangelii, ut ipsi dicunt, pollicitatione conceptam.

Hujus sententiæ primus auctor Lutherus fuit. Is enim etiamsi anno 1520, in libro contra execrabilem bullam Antichristi, in defensione artic. 3. et rursus anno 1521, in assertionem articulum suorum, eundem illum quintum articulum propugnans, scripserit, se non negare tres esse partes Pœnitentiæ, Contritionem, Confessionem, et Satisfactionem; sed tantum de Satisfactione docere, eam quæ arbitrio Ecclesiæ imponitur, non esse juris divini, aut si juris divini est, non posse per Claves Ecclesiæ tolli: tanem postea cum non parum in schola Satanæ proficisset, anno 1543, in refutatione articulum Lovaniensium, propositione 37. his verbis priorem illam sententiam a se quoque admissam damnavit: « Pœnitentia a Lovaniensium Synagoga tradita (scilicet quod sit Contritio, Confessio, et Satisfactio) est nulla nisi Judæ proditoris, et similium; ideo ut hæretica est damnanda. » Et in articulis Smalchaldicis anno 1537. editis, in cap. de Pœnitentiæ, duas partes Pœnitentiæ esse docet, Legem et Evangelium, sive, quod est idem, ut ipse ibidem explicat, Contritionem ex minis legis, et Fidem ex Evangelii promissis

conceptam; porro opera bona hoc loco, non partem, sed fructum Pœnitentiæ esse voluit. Eadem sententia fuit Philippi Melanchthonis, tum in locis editis anno 1521. tum in Confessione Augustana edita anno 1530. Sed in Locis cap. de Pœnitentia, duas Pœnitentiæ partes vocat Mortificationem et Vivificationem; in Confessione autem, art. 12. vocat contritionem, et Fidem; res tamen eadem per Mortificationem et Contritionem, per Vivificationem et Fidem significatur. Idem quoque permulti alii Lutheranorum docent, ut Centuriatores Magdeburgenses, Centur. 1. lib. 1. cap. 4. col. 148. et lib. 11. cap. 4. col. 341. Joan. Wigandus in Corpore doctrinæ Magdeburgensis, cap. 18. Tilmannus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum, loco 9. Martinus Kemnitiſius in 2. par. Exam. ad cap. 3. de Pœnitentia, pag. 942 et 943.

Altera eorum sententia est, qui ad illas duas Pœnitentiæ partes adiungunt tertiam, videlicet opus bonum, sive novam obedientiam.

Hujus sententiæ videtur etiam auctor Lutherus fuisse. Nam in prima disputatione contra Antinomos, edita anno 1538, propositione prima, dicit partes Pœnitentiæ esse dolorem de peccato, et propositum melioris vite. In tertia autem disputatione contra eosdem, propositione 9. ad bonum propositum non solum pertinere vult fidem, seu fiduciam erga Deum, sed etiam omnia opera bona: « Omnia, inquit, opera post justificationem, sunt aliud nihil, quam bonum propositum contra peccatum. » Idem docet Philippus Melancthon, qui ut fidus Achates Lutheri, cum ipso in formas varias facile mutabatur. Is igitur in Apologia Confessionis Augustanæ, articulo de Pœnitentia, et in locis editis anno 1536 et sequentibus, titulo de Pœnitentia, duas quidem partes Pœnitentiæ assignat, Contritionem et Fidem; addit tamen, se non repugnaturum, si quis tertiam partem adiungat, novam obedientiam. Sed in disputatione de Pœnitentia quam anno 1548 habuit, et cum Lutheri operibus circumfertur, disertis verbis dicit re ipsa novam obedientiam tertiam partem esse conversionis, seu Pœnitentiæ: quod idem repetit in Examine ordinandorum, cap. de Pœnitentia. Idem docent illi omnes, qui Lutheranos molles appellantur, et contra rigidos Lutheranos, sive Illyricianos, de hac re magna contentione digladiantur, ut auctores Confessionis Saxonice, cap. de Pœnitentia,

Nicolaus Selneccerus in sua Pædagogia ad finem secundæ partis, ubi explicat articulum Symboli: « Remissionem peccatorum; » David Chytraeus in sua Catechesi, loco 8. et alii non pauci.

Tertia sententia Calvini est, libro 3. Institution. cap. 3. § 8. ubi duas Pœnitentiæ partes constituit, Mortificationem et Vivificationem; sed longe alio sensu, quam Lutherani faciunt. Nam per Mortificationem non intelligit terrores incussos, ut Lutherani, sed mortificationem vitiorum, sive abnegationem sui, et spoliationem totius veteris hominis; prout non parvo aliquo tempore, sed tota vita Pœnitentiam agendam esse dicit. Per Vivificationem non intelligit fidem, vel fiduciam, aut consolationem ex Evangelio conceptam, ut Lutherani, sed pium bene vivendi studium, atque affectum ad opera bona; quæ opera non partem, sed fructus Pœnitentiæ esse docet.

Refellit ibidem Calvinus aperte sententiam Lutheranorum. Nam § 1. contendit fidem priorem esse Pœnitentiam, quod est contra Lutheranos, qui fidem posteriorem partem Pœnitentiæ faciunt. § 2. docet, incussos illos terrores, quos Lutherani priorem partem Pœnitentiæ esse volunt, non esse partem Pœnitentiæ, sed esse timorem quemdam initialem, qui fidem præcedit, ex quo postea Pœnitentia ut fructus, emanat. § 3. agnoscit, alios ante se Pœnitentiam esse partitos in Mortificationem, et Vivificationem (id enim sine dubio legerat apud Melancthonem in Locis communibus editis anno 1521) sed addit, vocibus istis, si recta subsit interpretatio, vim Pœnitentiæ satis commode exprimi: sed non sibi placere eorum interpretationem. § 5. refellit illos (Lutheranos videlicet omnes) qui fidem sub Pœnitentia complectuntur, ac dicit eos Paulo repugnare.

In Calvinii sententiam Theodorus Beza discipulus ejus descendit, eamque tueri et explicat, in libro quem inscripsit: Absterio calumniam Tilmanni Heshusii, in responsione ad quartam calumniam.

CAPUT XIX.

Refelluntur sententiæ Hæreticorum, et Catholica confirmatur.

Nunc breviter, et per partes novorum Hæreticorum dogmata refellemus, ac veterem et communem Ecclesiæ Catholicæ, quæ sola vera est, sententiam comprobabimus.

Sit igitur propositio Prima: « Terror animo incussus a lege, quem Lutherani Contritionem, sive Mortificationem appellant, non recte inter partes Pœnitentiæ numeratur. » Hæc propositio conformis est Tridentino Concilio sess. 6. cap. 6. ubi numerantur quidem terrores incussi inter ea, quæ hominem ad justificationem juvant, et præparant: tamen non ponuntur Pœnitentiæ partes, sed ab ea potius distinguuntur, cum inter eos, et Pœnitentiam actus quidam spei et dilectionis intercedere dicantur. Aliud enim est, aliquid ad conversionem et justificationem requiri, aliud, partem sive actum esse Pœnitentiæ, si de Pœnitentia, ut Theologos docet, proprie loquamur. Igitur ut illos terrores ad conversionem, ut plurimum requiri non negamus, ita partem esse Pœnitentiæ minime concedimus.

Nam in primis Scriptura distinguit terrorem a Pœnitentia. Ubi enim legitur in epistola posteriore ad II Corinth. cap. vii: *Quæ secundum Deum est tristitia, Pœnitentiam in salutem stabilem operatur* (1); per tristitiam intelligi debet molestia quædam, et timor, ac pudor natus ex objurgatione illa vehementi, et minis, quibus Apostolus apud Corinthios usus fuerat. Non enim vocat Apostolus eo loco tristitiam, dolorem de peccatis admissis, quæ est ipsa Contritio, sive Pœnitentia, sed molestiam illam, et verecundiam, quæ æquo animo accepta, et secundum Deum, Pœnitentiam saluberrimam gignit. Nam in eadem epist. cap. ii. Apostolus ait: *Ex multa tribulatione, et angustia cordis, scripsi vobis, non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vos.* Et cap. vii, cap. 9: *Gaudeo, inquit, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad Pœnitentiam* (2). At certe Apostolus non hæc diceret, si per tristitiam, dolorem illum acciperet quo quis an-

gitur, quod Deum offenderit. Non diceret, inquam: « Scripsi vobis, non ut doleratis de peccato, » cum hoc ipsum vehementissime cuperet; neque diceret: « Non gaudeo, quia contristati estis, » cum maxime gaudendum sit, quod peccatores peccasse se doleant, et gaudium sit in celo super uno peccatore Pœnitentiam agente. Itaque, ut Chrysostomus, et alii exponunt, sententia Pauli est: Non gaudeo de tristitia; gaudeo de fructu, qui est Pœnitentia. Et quemadmodum medicus non gaudet, quod amaro pharmaco, vel sectione, aut adustione agrotum cruciet, sed gaudet de sanitate, quæ ex illo pharmaco, vel sectione, aut adustione consequitur: sic etiam Paulus non gaudet, quod aspera objurgatione et minis, terrorem et molestiam Corinthiis attulerit, sed quod ea molestia ac terrore, Pœnitentiam, eamque stabilem et omnino salutarem pepererint. Vides igitur ex doctrina Apostoli Pœnitentiam non esse terrorem ex minis incussum, sed effectum, seu fructum quemdam ejus terroris, ut Concilium Trident. recte docet.

Deinde, si quis inspiciat definitiones omnes Pœnitentiæ, quæ apud Theologos tum veteres, tum recentiores exstant, et simul inveniantur apud Magistrum in 4. lib. Sententiar. dist. 14. et apud Gratianum de Pœnit. dist. 3. in nulla earum terrores istos inveniet, quos Lutherani partem Pœnitentiæ faciunt.

Præterea, cum partes Pœnitentiæ quærimus, non quosvis motus, qui quocumque modo ad Pœnitentiam pertinent, quærimus, sed eos motus sive actus duntaxat, qui ex ipsa virtute Pœnitentiæ procedunt. Porro terrorem qui intentantur minæ, non est ullius virtutis actus, sed naturalis affectio, quam etiam in pueris, et in ipsis bestiis cernimus.

Adhæc, sæpe terrores in iis inveniantur, qui Pœnitentiam nullam agunt, ac ne inchoant quidem, ut in dæmonibus, qui credunt, et contremiscunt. Jacobi ii, sæpe etiam nonnulli veram Pœnitentiam agunt, nullo pœnæ terrore, sed solo Dei et justitiæ amore impulsi, qualem credibile est fuisse beatam illam feminam, de qua Dominus ait, Luc. vii: *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum* (3). Quod si terrores sine Pœnitentia, et Pœnitentia sine terroribus, aliquando esse potest, certe non debent terrores illi inter partes Pœnitentiæ numerari.

(1) II Corinth. VII, 10. — (2) II Corinth. II, 4; II Corinth. VII, 9. — (3) Luc. VII, 47.